

BARABÁS A. TÜNDE*

Alkalmazható kriminológia?

Absztrakt

Növekszik a bűn iránti érdeklődés életünkben, ezzel felértékelődik mindazon tudományág jelentősége, amely a bűnözés csökkentésével foglalkozik. Ezért egyre inkább szükségessé válik azoknak a tudományos eredményeknek a beépülése a szakmai gondolkodásba és a gyakorlatba, amelyek a bűnözés kezelése és megelőzése kapcsán – a kriminológia művelőinek elméleti munkáiból, valamint az ezeket a megállapításokat vizsgáló empirikus kutatások következtetéseiből – a jogalkotói, valamint a mindennapi jogalkalmazói tevékenység során alkalmazhatók. Az alábbi tanulmány azt vizsgálja, melyek azok a kiemelt területek, ahol a kriminológiai ismeretek a leginkább hasznosulhatnak.

Kulcsszavak: *alkalmazott kriminológia, viktimológia, látencia, bűnözéstől való félelem, büntetés*

Abstract

Applicable Criminology?

There is a growing interest in the concept of sin, which increases the importance of any discipline that deals with the reduction of criminality. There is therefore an increasing need to incorporate the knowledge that can be drawn from the theoretical work of criminologists into scientific thinking and practice in the fields of legislation, law enforcement work and crime prevention, and from the empirical research that has been carried out to test these findings. The following paper examines the main areas of applicability of criminological knowledge.

Keywords: *applied criminology, victimology, latency, fear of crime, sanction*

* Prof. Dr. Barabás A. Tünde CSc, igazgató, főtanácsos, OKRI; tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék. ORCID: 0000-0002-9024-6543.

Tudomány–alkalmazott tudomány viszonya és a valóság

A társadalomtudományok körében gyakran merül fel szkeptikus megközelítésben, vajon mi célt szolgálnak az egyes kutatások, és az azok eredményeiből levonható tanulságok mennyiben viszik előre a világot, és viszik-e egyáltalán, mennyire segítik a társadalmi és az egyéni érdekek egészséges összhangjának megteremtését. Maguk a kutatók is tapasztalhatják, hogy kellő érdekérvényesítő képesség, meggyőző erő hiányában eredményeik az „íróasztal fiókjában” maradnak, és nem hasznosulnak sokszor még a „megrendelők” – hatóságok, intézmények, jogalkotás és jogalkalmazás szervei – számára sem, nemhogy a közösség szempontjából.

A tudásalapon szerveződő társadalom korszakában aligha vitatható a tudományok gyakorlati jelentősége, a szó legszorosabb értelmében vett alkalmazott kutatások szükségessége. Tárgya és annak társadalmi érzékenysége miatt különösen igaz ez a kriminológia tudományára (KORINEK, 2010: 62; KORINEK, 2002: 59).

Ahogy Szilágyi Péter írja, jelentős különbség van az elméleti és az alkalmazott tudományok között. *„A probléma mindig valamilyen ismerethiányt fejez ki, közelebből adott egy problémaszituáció, amelynek alapvető jellemzője valamilyen szükséglet kielégítése szempontjából fontosnak tűnő ismereteknek a hiánya; adott egy problémaháttér, amely a rendelkezésre álló, relevánsnak tűnő ismeretek halmazát valamint kritikai elemzésüket és rendszerezésüket tartalmazza, és végül a szigorú értelemben vett probléma, ami a jelzett ismerethiány megfogalmazását tartalmazza, röviden annak tudatosítását, hogy mit nem tudunk. Elméleti tudományok esetében ez az ismerethiány valamilyen tény, jelenség kielégítő elméleti magyarázatának a hiánya, és ez a kuhni értelemben vett anomália; az alkalmazott tudományos kutatások esetében viszont valamilyen gyakorlati, társadalmi szükséglet kielégítéséhez szükséges ismeretek hiánya. Az elméleti tudományokban az új problémamegoldás példamutató jellegét a többé-kevésbé sikeres magyarázat igazolja, addig az alkalmazott tudományok esetében a nóvum egy gyakorlati probléma megoldására vonatkozó javaslat, vagyis hipotetikus és prognózis jellegű”* (SZILÁGYI, 2010).

Jakab András és szerzőtársa a jogtudomány szerepének vizsgálata során jegyzi meg, hogy *„[az] utóbbi években megfigyelhető az a tendencia, hogy a jogtudomány befolyása egyre csökken a jogalkotásra, ellenben egyre növekszik a jogalkalmazásra. A jogtudományi munkák egyik tipikus problémája, hogy nem döntenek el, kinek is szólnak: a jogtudomány képviselőinek (alapkutatás), vagy pedig a jogalkotásnak, illetve a jogalkalmazásnak (alkalmazott kutatás)”* (JAKAB – MENYHÁRD, 2015: 23).

Ezzel szemben a kriminológia szerepének elemzésekor Korinek László arra jut, hogy a tudomány és a napi tevékenység közötti kapcsolatot nem szabad leegy-

szerűsítve értelmezni, Kurt Lewint idézve (1951) „nincs gyakorlatiasabb egy jó elméletnél”. A teória ugyanis viszonyítási alapokat, támpontokat ad azokban a helyzetekben, amelyek többféle értelmezési és/vagy megoldási lehetőséget kínálnak. Márpedig a büntető igazságszolgáltatás és a megelőzés körében szinte csak ilyenek vannak (KORINEK, 2020: 33).

A kriminológia „valójában egy vitatott, ellentmondásos és interdiszciplináris diskurzus [...] nincs egyetlen definíciója, hanem sokrétű, zajos, vitatkozó kriminológiai nézőpontok sokasága” (McLAUGHLIN – MUNCIE, 2006: xiii; idézi CANTON – YATES, 2008: 2) – szemben a jogtudomány szigorú fogalomrendszerével. Bár ez kétségtelenül formabontó definíció, de jó kiindulási alapul szolgál a Jakab–Menyhárd-féle problémafelvetés (2015: 23) megjelenítésére a társadalomtudományok viszonylatában.

Kriminológusként az alábbiakban azt vizsgálom, melyek azok a tudományos eredmények, amelyek a gyakorlatba beépülve azt kézzelfoghatóan támogatják.

A kriminológia tudományában is megkülönböztethető az *elméleti (akadémiai)* és az *alkalmazott tudományterület*. Az elméleti terület nem szorul különösebb magyarázatra. Ez tartalmazza mindazon alapvetéseket, ismereteket, amelyek a bűnözéssel kapcsolatos tudásanyagot felölelik. A kriminológia önálló tudományá válásában jelentős tényező volt a bűnözésmagyarázatok megjelenése, azoknak az alapvető elméleteknek a kimunkálása, amelyek a mai napig hatással vannak a kriminológia eszmerendszerére. Ilyenek például a bűnözővé válással, annak okaival kapcsolatos elméletek, amelyek az évszázadok során folyamatosan bővültek, fejlődtek a kriminológia és a kapcsolódó társadalomtudományok ismeretanyagának szélesedésével. A kriminológia ugyanis multidiszciplináris tudomány, amely számos más tudományág ismeretanyagára támaszkodik saját diszciplinája kialakítása során. Ezen elméletek alkotják azt az elméleti tudásanyagot, amely a bűnözés, a bűnelkövetővé, illetve áldozattá válás és a bűnözés kezeléséhez kapcsolódó alapvető elképzeléseket foglalja magában.

Ez az állandóan bővülő ismeretanyag kínál alapot az *alkalmazott kriminológia* számára, amely mindezen ismereteket összefüggéseiben vizsgálva eredményeit a mindennapi kriminalitás kezelésének és megelőzésének megfelelő eszközszer kidolgozásában hasznosítja, segítve ezzel a bűnözés társadalmi szintű és individuális tényezőire adott reakciók alkalmazását a bűnözéskezelés, illetve a kriminálpolitika területén (BORBÍRÓ, 2016: 50).

Az alkalmazott kriminológia tehát a bűnözésről és okairól, illetve kezeléséről kialakult nézetrendszerben a kriminalitás egyes jelenségeit magyarázó, gyakorlatban hasznosuló ismereteket nyújtó tudomány, amely nagyban támaszkodik

más tudományok eredményeire is. Korinek véleménye szerint a tudomány által felhalmozott ismeretek jobb hasznosítása a bűnözés elleni gyakorlati fellépés terén is sikerrel kecsegtet (KORINEK, 2020: 38).

Brian Stout és Kerry Clamp szerint (2015: 832) az alkalmazott kriminológia a kriminológiai diszciplínák felhasználásával foglalkozik a „valódi világ” bűnözési és büntető igazságszolgáltatási problémáival. Mindezt kritikus szemlélettel és elkötelezetten teszi, megkeresve a problémákat és a lehetséges megoldásokat. Alapja a kutatás. Fő területei a bűnözés elleni küzdelem, az elkövetőkkel való bánásmód és az áldozatok kezelése. Az alkalmazott kriminológia arra törekszik, hogy megtalálja és kiegészítse az elméleti kriminológiai megközelítések hiányosságait. Az akadémiai vagy elméleti kriminológia sebezhető a kritikával szemben, és elválik a mindennapoktól, a büntető igazságszolgáltatás szerveitől és a szakemberektől, míg az alkalmazott kriminológia mindezekhez szorosan kapcsolódik. Az alkalmazott kriminológia nem választható külön a kriminológiától, azaz nem önálló tudományág, sokkal inkább egy megközelítési mód.

Borbíró Andrea megfogalmazásában (BORBÍRÓ, 2016: 50) alkalmazott tudományként a kriminológia eredményei a kriminálpolitikát és a bűnözéskontrollt orientálják. Ehhez először elméleti tudományként létrehozta azt az összefüggésrendszert, amely a bűnözés kialakulására és kezelésére vonatkozó nézeteket felöleli, és empirikus módszerekkel vizsgálja állításainak helyességét. Alkalmazott tudományként pedig mindezen ismereteket a gyakorlat számára felhasználhatóvá teszi. Szemléltetésként *Lawrence W. Sherman*-re hivatkozva (2005: 115) idézi a kriminológia szerepét és a kriminálpolitikához fűződő viszonyában mutatja be (BORBÍRÓ, 2016: 50).

Míg az alkalmazott kriminológia feladata, hogy a kriminálpolitikát a kriminalitással összefüggő jelenségekre vonatkozó ismeretek alkalmazásával szolgálja, vagyis tudásanyagát a gyakorlat számára használhatóvá tegye, addig analitikusként nem kiszolgál, éppen ellenkezőleg, nem az egyes kriminológiai tényezőket, hanem a bűnözéskontroll egészét, a kriminálpolitika folyamatát és következményeit elemzi és értékeli.

Az elméleti kriminológia tehát a bűn mint köznapi jelenség keletkezésének, forrásainak, egyes formáinak közvetlen (mikrokörnyezeti) és közvetett (makrokörnyezeti) okait vizsgálja, tárja fel, alkalmazott tudományként pedig elemzi és értékeli az azokra adott, illetve lehetséges válaszokat, és mindezek alapján javaslatokat fogalmaz meg a gyakorlat számára.

Rob Canton és Joe Yates szerint a három fő kérdés, amelyekkel az alkalmazott kriminológiának foglalkoznia kell: a) Mit kell tenni az elkövetőkkel szemben?

b) Mit kell tenni a bűnözéssel? c) Mit kell tenni a bűncselekmények áldozatainak segítésére? (CANTON – YATES, 2008: 16; idézi BARABÁS, 2020: 30).

Ezek az egyszerűnek tűnő kérdések komplexebbek, mint elsőre látszanak. Fontos, hogy ez a három kérdés nem olvadhat egybe. A válaszok politikai döntéseket és hatékonysági elemzéseket igényelnek. Ezzel szemben a büntetőpolitika sokszor egy kérdésként értékeli a fentieket, és egyedüli megoldásként a büntetést kínálja fel.

Szabó Dénes a kriminológiai vizsgálódásoknak alapvetően négy fő irányzatát különbözteti meg, nevezetesen a) a bűnöző személyiségét; b) a társadalom bűnkeltő hatásait; c) a rejtett bűnözést a középpontba állító; valamint d) az áldozatszempontrú megközelítést. E négy irányzat mindegyikének fontos gyakorlati következményei vannak (SZABÓ, 1995: 3–4; idézi BARABÁS, 2020: 30).

A kriminológia alkalmazásának főbb területei

Ha szeretnénk leszűkíteni, vajon melyek azok a legfontosabb területek, ahol a kriminológia a legközvetlenebb hatást fejtheti ki ismereteinek átadásával, akkor az előbbieken vázolt Szabó Dénes-féle négy megközelítési pont figyelembevételével a következőket emelem ki az alkalmazott kriminológia fő területeiként napjainkban (BARABÁS, 2020).

Bűnmegelőzés

Az alkalmazott kriminológia vizsgálódási körébe tartozik a bűnmegelőzés. *Kerezsi Klára* álláspontja szerint e tudományterület elméleti elvei folyamatosan alakulnak, s bár a folyamat még távolról sem befejezett, annyi bizonyos, hogy a jól működő prevenció a bűnözés leghatékonyabb kontrollja. A kormányzati elkötelezettség hangsúlyozása mellett kiemeli az együttműködésre kész és alkalmas szervezetek bevonásának szükségességét. Rámutat arra is, hogy „[egy] kriminológus, szociológus, közgazdász, szociálpolitikus kutatói team által felállított diagnózis hozzásegítheti a helyi politikusokat és lakosokat; a helyi szakembereket és a laikusokat; a tulajdonosokat és a bérlőket; vendégeket és szolgáltatókat, egyszóval valamennyi érintettet ahhoz, hogy felismerje: a bűnmegelőzés mindannyiunk érdeke és közös felelőssége” (KEREZSI, 2001: 946).

Ezzel összhangban Korinek László szerint a kriminológia egyik legfontosabb alkalmazási területe a *helyi közbiztonsági és bűnmegelőzési stratégiák* megalkotása. A prevenció kezdeményezések kidolgozása és a tervek megvalósítása szükségessé teszi olyan szakemberek bevonását, akik segíteni tudnak az

elérhető célok kitűzésében, a projektek megvalósításában, nem utolsósorban pedig az ellenőrzés, a mérési módszerek kialakításában. Ebből adódóan arra lehet számítani, hogy a már ma is elterjedt alkalmazott kutatások jelentősége növekedni fog (KORINEK, 2010: 69).

A bűnmegelőzés kérdésköréhez tartozik a környezet „bűnkeltő” hatásának számbavétele. Ez leginkább a *situációs bűnmegelőzés* teóriájában érhető tetten, amely elmélet a városi bűnözés leküzdésében játszik kiemelt szerepet, ezért körünkben az urbanizáció szinte már abszurd mértékű felgyorsulásával (amelynek mértéke egyes álláspontok szerint már 2015-ben elérte a 85 százalékot¹), a megapoliszok kialakulásával egyre inkább előtérbe kerülő prevenciók módszer.

Viktimológia – az áldozati szempontok erősítése

Az alkalmazott kriminológia kiemelt vizsgálódási területe az áldozattá válás okainak és megelőzésének feltárása. A XX. század közepére tehető annak a felismerése, hogy a bűncselekmény és az elkövető vizsgálata mellett arra a személyre is figyelmet kell fordítani, akit a bűncselekmény közvetlenül érint, vagyis az áldozatra. Ebben az időszakban, amelyet *Bárd Károly* a sértett újrafelfedezéseként értékel, nemcsak a kutatások irányultak a sértettekre, de egyre inkább hangsúlyossá váltak az áldozatok igényei, és megfogalmazódott a követelés egy áldozatcentrikus eljárási rend kialakítására is (BÁRD, 2019: 121; BÁRD, 2021). Ennek köszönhető a kriminológiai alapokból kifejlődő, önálló tudományterületté váló áldozattan, avagy a *viktimológia* létrejötte. A viktimológiai alapok megteremtését követően hamarosan megindultak az alkalmazott viktimológiai kutatások, amelyek célja az áldozattá válás jelenségének folyamatos vizsgálata. Ez világított rá a *látens*, azaz *rejtett bűnözés* jelenségére.

Az áldozattá válással és a rejtett bűnözéssel kapcsolatos kutatások az 1960-as években kezdődtek, és napjainkra a bűnözéskutatás szerves részévé váltak, számos fontos kérdést vetve fel a sértett, a rendőrség és a társadalom viszonya szempontjából. Az állampolgári feljelentési hajlandóság hiánya és a látens, azaz rejtve maradó bűnözés jelensége között szoros az összefüggés a kutatások szerint (KORINEK, 1998: 102–119). Ahogyan *Finszter Géza* írja, a látenciát keresők példának okáért jól ismerték fel a rendőrségi tevékenység minősége, a rendőr társadalmi elfogadottsága és a lakosság feljelentési készsége közötti összefüggéseket (FINSZTER, 2014: 19). Hazánkban a kétezres évek elején az Országos Kriminológiai Intézet által 10 ezer fő megkérdezésével zajlott áldozatkutatás eredményei azt mutatták, hogy igen jelentős a látenciában maradó bűncselek-

¹ <https://greenfo.hu/hir/hatarok-nelkul-merre-tovabb-megapoliszok/>.

mények száma, és a fel nem jelentés egyik jellemző oka, hogy a lakosság elégedetlen a rendőrség és más hatóságok munkájával (BARABÁS, 2004: 157–199). Ezeket az eredményeket egy újabb, 2018-as – hasonlóan nagymintás – kutatás eredményei is megerősítették.² A látencia csökkentésének kérdése szorosan kapcsolódik a rendőrség és az igazságszolgáltatás résztvevői iránti bizalom kérdéséhez, vagyis az alkalmazott kriminológia egyik kiemelt vizsgálódási pontja. Emellett itt kell vizsgálni a sértettel való „bánásmód” javításának és a másodlagos viktimizáció elkerülésének követelményét, amely kiemelt célterülete a 2012-es Áldozatvédelmi Irányelv előírásainak³.

A bűnözéstől való félelem csökkentése

A látenciakutatások és a viktimológia eredményei azután újabb, napjainkban egyre terjedő jelenségre hívták fel a figyelmet, nevezetesen a *bűnözéstől való félelemre, illetve a bizonytalanságérzetre*, amelynek különös jelentősége van a prevenció és a rendőrség, valamint az igazságszolgáltatás résztvevőinek tevékenysége szempontjából.

Az egyén *szubjektív biztonságérzetére* – vagyis arra a személyes érzésére, hogy az objektív, számokban kimutatott bűnözési helyzettől függetlenül mennyire tart a bűnözéstől, illetve attól, hogy saját maga áldozattá válik – kihat, hogy milyenek érzékeli a bűnüldöző hatóságok munkáját, elégedett-e vele, vagy úgy érzi, nem képesek őt a bűnözőktől megvédeni. A rendőrség és a nyomozó hatóságok munkájuk eredményességét ehhez képest úgy mérik, hogy nagy súlyt fektetnek az úgynevezett felderítés- vagy nyomozáseredményességi mutatókra. Ezek a számok gyakorlatilag a bűnözéskontroll hatékonyságát minősítik azáltal, hogy megmutatják, az ismertté vált bűncselekmények elkövetői közül hányan kerülnek kézre. Ez azonban statisztikai mutató, és sokszor nem esik egybe az állampolgári érzékeléssel, azzal, hogyan értékelik veszélyeztetettségüket a polgárok. Az így mért eredményesség ráadásul konfliktust teremthet a hatóságok és a sértettek érdekei között, nevezetesen a sértett érdekében történő mielőbbi eljárás, valamint a statisztikailag kimutatható eredményesen lezárt ügyek mint elérendő cél között. Előfordulhat ugyanis, hogy a már előreláthatóan felderíthetetlen ügyek

² Ezekről lásd a 2018-ban, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács által az NBS 8.5.A. „Látenciában maradt bűncselekmények feltérképezése” projekt keretében, az IPSOS Zrt. által végzett kutatás eredményeit.

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL>.

feljelentőit a hatóságok egy vélt felsőbb elvárás miatt igyekeznek „elhessegetni”, azaz az ügyeket feltárhatósági szempontból szelektálni, hogy azok ne rontsák a mutatókat (KORINEK, 1988: 115–117).

A felderítési hatékonyság/eredménytelenség a sértetteket közvetlenül érinti, és „rossz esetben” a hatóságok iránti bizalom megingásához és ezzel együtt a bűnözéstől való félelem növekedéséhez vezethet. Emellett a sikertelen eljárás a legközelebbi alkalommal csökkentheti a feljelentési kedvet, növelve a látenciában maradó esetek számát. A hatóság munkájának értékelését ronthatja a nem jogszerű, szakszerűtlen vagy érzéketlen magatartás, ami szintén erősítheti a bizalmatlanságot, csökkentheti a rendőrséggel, hatósággal való együttműködési kedvet.

Sok esetben azonban a sértettel való megfelelő bánásmód, a korrekt tájékoztatás akkor is javítja az érintett közérzetét, ha esetleg mégsem lenne meg az „eltűnt dolga”, vagy nem kerül kézre az elkövető.

Ezeknek a kérdéseknek a megoldása szintén sarokköve a megfelelő gyakorlatnak. Szem előtt kell tartani, hogy a közösségeket és egyéneket érintő, bűnözést (is) generáló problémák távlati megoldása nem rendészeti, hanem elsősorban társadalompolitikai feladat.

Büntetéskiszabás – reszocializáció, reintegráció

Az alkalmazott kriminológia foglalkozik a *büntetéssel* mint a bűncselekmények elkövetésétől való *visszatartás eszközével*, valamint a *reszocializáció*, a *reintegráció*, a bűnelkövető társadalomba történő visszavezetésének kérdésével. Ez a terület a bűnözés elleni küzdelmet nem büntetőjogi kérdésnek tekinti – amely szerint az elkövetők felelősségre vonásának alapja a szabad akarat, és a büntetéskiszabás kizárólag a bűncselekmény súlyához és körülményeihez igazodva a jogellenes cselekmény megtorlásául szolgál. Ez a XIX. század vége, a XX. század eleje óta a kriminológiai gondolkodás egyik központi kérdése. Ekkor került előtérbe ugyanis a tettes személyének és az esetleges megelőzési céloknak is megfelelő *tettesszempontú büntetés*. A XX. század második felének felismerése, hogy a büntetés nem egyedül és mindenható módon alkalmas eszköze a bűnözők megváltoztatásának és a prevenciónak. Ez a szemlélet eredményezte a diverziós megoldások elterjedését, amelyek az elkövető büntető felelősségre vonásának a hatósági útról való mielőbbi elterelését célozzák. Azzal, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőit minél korábban vonják ki a hagyományos eljárásból, kikerülve annak negatív hatásait (például a stigmatizációt) és szembesítve az elkövetőt tettének súlyával és következményeivel, elérve esetleg a sértett vagy a közösség részére történő jóvátételét, a visszaesés kocká-

zata jelentősen csökkenhet. Az arra alkalmas elkövetők esetében ez tehát hasznos prevenciós eszköz is, alkalmazása során az eddigiektől eltérő, új szerepet kapnak az eljárás résztvevői. Hazánkban az új büntetőeljárás törvény⁴ a büntetőeljárás időszerűsége, illetve gyorsítása érdekében számos új rendelkezést vezetett be, ahol is az eljárás résztvevői változó szerepben tűnnek fel. Ilyen például az *egyezség intézménye*, amelynek létrejötte érdekében az ügyész, a terhelt és a védő a bűnösség beismeréséről, valamint az egyezség tartalmi elemeiről egyeztetést folytathat (BELOVICS, 2020: 20–22) – ami az ügyész részéről nem tekinthető a klasszikus vádlói szerepkör részének. Annak feltérképezése, hogy ezek a rendelkezések valójában mennyire válnak be a gyakorlatban; eredményesebbnek vagy éppenséggel eredménytelenebbnek bizonyulnak, mint a korábbi megoldások; illetve milyen hatást gyakorolnak a felekre és a sértettekre, szintén a kriminológia, és ezen belül az alkalmazott kriminológia feladatai közé tartozik.

A vizsgálódás új területei

Az alkalmazott kriminológia vizsgálódásának tárgyai nem kőbe vésettek, hiszen ahogyan a világ és a tudomány, úgy a bűnözés egyes formái is folyamatosan változnak, „fejlődnek”, alkalmazkodva az új kihívásokhoz, rést ütve a legbiztonságosabbnak vélt rendszerek biztonsági pajzsain is. Ilyen napjainkban a kiberbűnözés, amelynek vizsgálatára és megelőzésére mára már önálló alterületté vált az úgynevezett kiberkriminológia. A darknethez és ezzel a szervezett bűnözés és a terrorizmus finanszírozásához szorosan kapcsolódik a kriptovaluták használatának és a bűnözéshez kapcsolódásának vizsgálata: *„[a] kriptovalutának – amely képes nagyfokú anonimitást biztosítani a felhasználónak – nincs kibocsátója, és a rendszer felett semmilyen szervezet nem rendelkezik prudenciális felügyelettel”* (POLT, 2022: 2392), amely így könnyen előidézheti a rendszerhasználó viktimizációját is. Már most foglalkozni kell a mesterséges intelligencia fejlődésével kialakuló új bűnözési formákkal is, egyebek között az önvezető gépjárművek okozta balesetek megelőzésének és felelősségének kérdéseivel is (MISKOLCZI – SZATHMÁRY, 2018; HERKE, 2021).

Előre tekintve, a kiberkriminológiához hasonlóan egyre újabb és speciálisabb szaktudást igényelnek e kérdéskörök vizsgálatai, rámutatva a kriminológia multidiszciplináris jellegére.

Viszonylag új terület a fiatal, de gyorsan növekvő „zöldkriminológia”, ahol a tudományág angolszász dominanciája néhány évvel ezelőtti abszolút és totális

⁴ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

fölényt jelentett. A zöldkriminológusok bolygónk élővilágát, a természetet érintő kriminális jelenségeket vizsgálják (ZAITCH – VAN SWAANINGEN, 2022; IRK, 2016). Ezek hatásai ugyanis – megelőző intézkedések hiányában – életünket és jövőnket rövid és hosszú távon egyaránt helyrehozhatatlanul megváltoztathatják (IRK, 2021: 248).

Összegzés

Látható tehát, hogy az alkalmazott kriminológiai kutatások eredményei a gyakorlati jogalkalmazói munkát közvetlenül segítik. *Lévay Miklós* a kriminológia feladatainak meghatározása során úgy fogalmaz, hogy míg e tudomány elméleti funkciója a kriminalitással összefüggő tényezők, valamint a törvényszerűségek feltárása és elemzése, addig alapvető gyakorlati szerepe az, hogy kutatási eredményeivel segítse, orientálja a bűnmegelőzést szolgáló döntéseket (LÉVAY, 1999: 9–11). *Korinek László* kiemeli, hogy a kriminalisztika egyes területei szintén kapcsolódnak a kriminológiához, annak eredményeit felhasználják. Példaképpen említi a viktimológiának a tettes és a sértett közötti különbség relativizálására vonatkozó tételét (KORINEK, 2020; TÓTH, 2003), vagy az elkövetők személyiségének a tanulmányozását (BENDZSÁK – BENKE, 1994). Az előbbi lehetővé teszi a keresett személy (akár a sértett) gyorsabb és könnyebb megtalálását, az utóbbi pedig a profilalkotás alapjaként segíti a gyanúsított azonosításában a felderítést.

A XXI. század elején – a korábbi hitekkel, tévhitekkel ellentétesen – egyértelmű, hogy a bűnözés állandó, meg nem szűnő velejárója a társadalom átalakulásának, formái a fejlődéssel párhuzamosan haladva folyamatosan idomulnak a változó körülményekhez. A kriminológia feladata ezeknek a változásoknak a megismerése, a kiváltó okok feltérképezése és mindezzel a megelőzés állami és társadalmi eszközrendszerének kidolgozása, segítve ezzel a rendőrség munkáját, erősítve a lakosság biztonságát és bizalmát. Mindezekhez az alkalmazott kriminológia nyújtja az elméleteket megalapozó kutatásokat, a konkrét intézményi javaslatokat, valamint a bűnözéskontroll működésének átvilágítását.

Korinek László szerint a politikusok és a kriminalitás kezelésével foglalkozó intézmények képviselői gyakran keltik azt a – hamis – látszatot, hogy a törvényszegések egyszerű megoldásokkal (például több rendőr szolgálatba állításával) visszaszoríthatók (KORINEK, 2010: 62). A valóban látványos, ámde alapvetően drága eszközök csak rövid távon képesek hatást kifejteni, és elsősorban a lakosság megnyugtatását szolgálják a helyzet végleges megoldása helyett.

Hosszú távon a tudományosan megalapozott – a pillanatnyi helyzetre és a jövőre való kihatást is figyelembe vevő – stratégiára és reakciókra van szükség. Ezek kialakításához szintén adalékot nyújthatnak a kriminológiai kutatások eredményei.

Összegzésként megállapítható, hogy az alkalmazott kriminológia előbbiekben vázolt főbb irányainak mindegyike – így a bűnmegelőzés; az áldozati szempontok érvényre juttatásának erősítése; a bűnözéstől való félelem vizsgálata; valamint a reszocializáció- és reintegrációorientált szankciórendszer kialakítása – hosszú távon alkalmas lehet arra, hogy a bűnözést csökkentse, míg rövidebb távon közvetlenül támogatja a jogalkalmazói munkát. A kutatások eredményei azonban nem csak a jogalkotói és jogalkalmazói munkát szolgálják, de az azokon alapuló intézkedések hatással lehetnek a lakosság elégedettségére, megnyugvására is. *Fergus McNeill* megfogalmazásában (2011): a „gyakorlati” kriminológia ötleteket ad, beépül más tudomány ismeretanyagába, ezzel segítve a büntető igazságszolgáltatás közreműködőit, különösen azokat, akik közvetlenül a bűnelkövetőkkel és az áldozatokkal foglalkoznak (STOUT et al., 2008). Szabó Dénes ezt úgy írja le (1995), hogy a kriminológia (valamint az igazságszolgáltatás) funkciója egyetemes, amely alapvetően két irányultságon nyugszik. Az első a tudás gyűjtése, akkumulálása és fejlesztése, a második pedig az érintettek, a potenciális áldozatok és tettesek, azaz a társadalom tagjai szabadsága és felelőssége tényleges gyakorlásának garantálása. Utóbbi volta-képpen a tudományos ismereteken alapuló prevenciót jelenti, amely a gyakorlatban a jogalkalmazói munka rutintevékenységeként jelenik meg, ám összességében egy egységes bűnmegelőzési koncepció alapján a társadalom tagjainak védelmét, a közösség érdekeit szolgálja.

Felhasznált irodalom

- BARABÁS A. T. (2004): Általános viktimológia, latencia. In: IRK F. (szerk.): *Áldozatok és vélemények I.* Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 157–199.
- BARABÁS A. T. (2020): *Alkalmazott kriminológia és rendészettudomány. Magyar Rendészet*, 3. szám, 27–35. <http://doi.org/10.32577/mr.2020.3.2>.
- BÁRD K. (2019): *Az áldozatok méltósága és a vádlottak jogai – Összehasonlító jogi tanulmány.* Akadémiai nagydoktori értekezés, Budapest.
- BÁRD K. (2021): *Az áldozatok méltósága és a vádlottak jogai. Összehasonlító jogi tanulmány.* Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.

- BELOVICS E. (2020): Az ügyészség szerepe és feladatai az új büntetőeljárási törvény kapcsán. In: HOLLÁN M. – MEZEI K. (szerk.): *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 17–28.
- BENDZSÁK K. – BENKE M. (1994): Profilalkotás mint nyomozási módszer. *Rendészeti Szemle*, 5. szám, 21–37.
- BORBÍRÓ A. (2016): Problémafelvetés: mivel foglalkozik a kriminológia? In: BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KEREZSI K. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer, 29–56.
- CANTON, R. – YATES, J. (2008): Applied criminology. In: STOUT, B. – YATES, J. – WILLIAMS, B. (eds.): *Applied Criminology*. London: SAGE, 1–17.
https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/19310_book_item_19310.pdf.
- FINSZTER G. (2014): A társadalomtudományok és a rendészet. In: GAÁL Gy. – HAUTZINGER Z. (szerk.): *Rendészettudományi gondolatok. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 15–32.
- HERKE Cs. (2021): A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek. *Belügyi Szemle*, 69. évf., 1. szám, 87–105. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.1>.
- IRK F. (2016): Zöldkriminológia: szemlélet, súlypontok, irányzatok. *Kriminológiai Tanulmányok*, 53. szám, 9–24.
- IRK F. (2021): *Megbüntethetetlen bűnök II. Az ember és környezete kizsákmányolásának metamorfózisa*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- JAKAB A. – MENYHÁRD A. (2015): A magyar jogtudomány helyzete és kilátásai. In: JAKAB A. – MENYHÁRD A. (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és -elméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. Budapest: HVG-ORAC, 5–25.
http://real.mtak.hu/32954/7/JAkab_Andras_A_jog_tudomanya_.pdf.
- KEREZSI K. (2001): Közösség és bűnmegelőzés: közösségi bűnmegelőzés. *Magyar Tudomány*, 8. szám, 921–929.
- KORINEK L. (1988): *Rejtett bűnözés*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- KORINEK L. (2002): A kriminológia fogalma, feladata, helye a társadalomban és a bűnügyi tudományokban. *Jura*, 9. évf., 2. szám, 59–67.
- KORINEK L. (2010): Mire jó a kriminológia? *Kriminológiai Tanulmányok*, 47. szám, 61–71.
https://www.okri.hu/images/stories/KT/kt47_2010_sec.pdf.
- KORINEK L. (2020): Ment-e a kriminológia által a világ elébb? *Kriminológiai Tanulmányok*, 57. szám, 20–38.
https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT57_2020/KT57_web_sec.pdf.
- LÉVAY M. (1999): A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése a kialakulástól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig. In: GÖNCZÖL K. – KORINEK L. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*. Budapest: Corvina, 9–11.

- LEWIN, K. (1951): *Field Theory in Social Science*. New York: Harper.
- MCLAUGHLIN, E. – MUNCIE, J. (2006): *The Sage Dictionary of Criminology*. 2nd edition. London: SAGE.
- MCNEILL, F. (2011): Review: public criminology? Ian Loader and Richard Sparks. *Probation Journal*, 58(1) 84–87. <https://doi.org/10.1177/02645505110580010803>.
- MISKOLCZI B. – SZATHMÁRY Z. (2018): *Büntetőjogi kérdések az információk korában. Mesterséges intelligencia, Big Data, Profilozás*. Budapest: HVG-ORAC.
- POLT P. (2022): Digitális fejlődés és büntetőjog – akkor és most. *Belügyi Szemle*, 70. évf., 11. szám, 2389–2393. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.11.47>.
- SHERMAN, L. W. (2002): The Use and Usefulness of Criminology 1751–2005: Enlightened Justice and Its Failures. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 600(1), 115–135. <https://doi.org/10.1177/0002716205278103>.
- STOUT, B. – CLAMP, K. (2015): Applied Criminology and Criminal Justice. In: WRIGHT, J. D. (ed.): *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences*. 2nd edition. Elsevier, 832–838. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.10512-4>.
- STOUT, B. – YATES, J. – WILLIAMS, B. (eds.) (2008): *Applied Criminology*. London: SAGE.
- SZABÓ D. (1995): Kriminológia tegnap és ma. *Magyar Tudomány*, 40. évf., 1. szám, 3–12.
- SZILÁGYI P. (2010): A jogösszehasonlítás és a paradigmák. Opponensi vélemény Fekete Balázs Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésére című doktori (PhD) értekezéséről. *Jogelméleti Szemle*, 4. szám. <http://jesz.ajk.elte.hu/szilagyii44.html>.
- TÓTH T. (2003): *A viktimológia ismeretelmélete. A viktimológia története és vizsgálódásának tárgya*. <http://mek.niif.hu/04100/04169/html/index.htm>.
- ZAITCH, D. – VAN SWAANINGEN, R. (2022): The cultural biases of green criminology. An interview with David Rodríguez Goyes on southern green criminology. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 12(3). <https://doi.org/10.5553/TCC/221195072022012003006>.